

VITA SANCTI THEODARDI

EPISCOPI TRAJECTENSIS MARTYRIS

AUCTORE SIGEBERTO GEMBLACENSI

(BOLLAND. *Acta Sanctorum*, Sept. t. III, die x, p. 580.)

CAPUT PRIMUM.

Vita ante episcopatum Trajectensem; virtutes, quibus ecclesiam suam illustrat.

Beatus Theodardus, natus in Gallia, clarebat pro nobili parentum prosapia, regni decus et Ecclesiae gloria futurus. Eo tempore regnum Francorum regebat Chilperici filius Lotharius (969-70), nomine et fortitudine referens avum suum Lotharium, filium Ludovici (971), qui gentem Francorum, secum a beato Remigio (972) baptizatam, fecit ascribi ad aeterni regis militiam. Igitur sub Lothario secundo Theodardus, a pueritia usque ad hivium adolescentiae proventus, contempsit latam viam, in qua multos vocatos sinistrorsum evagari videbat; et elegit arctam viam, per quam pauci electi dextrorsum tendunt. Ex devotione quippe parentum suorum mancipatus monasteriali disciplinae; voluntarie portabat leve jugum Christi. Et quia juxta vocem Dominicam non poterat arbor bona fructus malos facere (*Matth.* vii, 18), ostendebat in flore crescentis aetatis quam suavem et quam uberem fructum daret in tempore suo. Nempe gratia Dei, quae eum praevenerat ut bona vellet, subsequeretur etiam ut perficere posset. Sicut enim, arridente tempore bona aeris temperie, uberius terra fructificat; ita tempore regis Lotharii (973), arridente rerum tranquillitate, sancta Ecclesia in sanctis Dei uberius fructificabat; quos exterius nulla aut rara rerum procella inquietabat. Nam ferventibus bellis per totum pene orbem terrarum, Langobardis Italiam vexantibus, quam recen-

(969-70) Sancti Acta a Sigeberto monacho Gemblacensi conscripta, qui sub finem saeculi xi et sequentis initium floruit, hic reciduntur ex editione Surii, quam ex duobus mss. hinc inde emendabo. Sic ex mss. illis hoc loco posui *Chilperici filius Lotharius pro Childerici filius Clotarius*, uti legitur apud Surium. Imprimis certum est, Lothario II Francorum regi, de quo hic agitur, patrem fuisse Suessionum regem, nomine Chilpericum, non vero Childericum. Malui autem ex dictis mss. scribere *Lotharius* quam *Clotarius*, quia prior lectio primi genia mihi videtur, cum in Sigeberti Gemblacensis Chronico et aliis ejus lucubrationibus ubique inveniatur *Lotharius*. Regnavit ab anno 584, quo pater ejus Chilpericus interfectus fuit, usque ad annum 628, non vero ab anno 587 usque ad 631, ut vult Sigebertus in Chronico: qui etiam fallitur, dum eundem Lotharium II anno 610 totius Franciae monarchium consecutum fuisse ait; id enim anno 613

A ti (974) tempore invaserant; Asiam vero et Africam modo Persis, modo Saracenis incursantibus, soke, quas Franci incolebant, Galliae firma pace gaudebant, et caeteris gentibus pro salute pugnantibus, Franci pro gloria pugnabant.

2. Sed hoc non tantum humanae virtuti, quantum divinae pietati est ascribendum, quae tunc temporis proceres regni et Ecclesiae armaverat prudentia et fortitudine, sanctitate et sapientia, ut per eos longe lateque prosperaretur regnum et Ecclesia. Quos quanti faceret Deus totus pene mundus sensit, in hoc maxime quod eo tempore Heraclius imperator Romanorum, victis Persis, crucem Christi, quam Persae incensa Hierusalem asportatam annos quindecim tenuerant, revexit in Hierusalem, et diem Exaltationis ejus celebrari indixit (975). Ut sciamus autem, qui fuerint illi, quorum exemplo vel instituto Theodardus meliora charismata aemulabatur, a paucis multos, a vicinis longinquos, a notis colligamus ignotos. In iis praeminebat Arnulphus ex majore domus Metensium episcopus (976), Eligius ex aurifice post Noviomensis episcopus, Joannes etiam Tungrensis ex laico in episcopum eodem signo, quo primus Aaron, a Deo electus; dum hujus quoque virga, quam manu gestabat, in terram jussu angeli defixa reviruit, fronduit, floruit, fructificavit. Tales Theodardus imitando in gemina scientia proficiebat; horum lateri adhærens, palatinis principibus notus et charus erat (977).

C 3. Jam fama de nomine ejus ascenderat ad so-

contigit.

(971) Seu Clodevei I.

(972) Dabitur 1 Octobris.

(973) Sequentia ad Lotharii monarchiam, seu ad tempus, quod ab anno 613 usque ad 628 fluxit, referenda sunt.

(974) Langobardi in Italiam irruerunt anno 568.

(975) Consule obvios rerum ecclesiasticarum scriptores.

(976) Sancti hujus Acta illustrata sunt ad 18 Julii, ubi in Commentario praevio § 2 probatur, illum ante episcopatum majorem domus regiae non fuisse. S. Arnulpho hic subjunguntur S. Eligius, dandus ad diem 1 Decembris, et S. Joannes Agaus, datus ad 25 Julii.

(977) Admodum suspecta mihi sunt, quae hic de S. Theodoro asseruntur.

lium Dagoberti (978), post patrem Lotharium regnantis : et post famam veritas rei ad animum quoque regis illum admittebat. Jamque Deus, qui potens erat, ut in servo suo Theodardo omnem gratiam abundare faceret, parabat causam, ut inter multi nominis viros hunc quoque multo nomine dignum faceret. Siquidem sub Dagoberto pro feliciore temporis illius successu multo plures accendebat gratia Spiritus sancti, ut pro lucrandis Deo animabus operam darent in fundandis monasteriis. Primus horum occurrit nobis Landelinus, qui ex prædone in præconem fidei alteratus, Lobiense cœnobium fecit esse fundamentum suæ devotionis. Aldegundis thalamum suæ virginitalis sponso suo Christo in Malbodiensi cœnobio locavit. Soror ejus Waldetrudis sexagesimum continentiae fructum in monasterio Castrilocensi seminavit. Cujus sponsus Vincentius triumphato mundo, vexillum Deo in Alto-Monte erexit. Ecquid vero opus est prædicare nobilitatem Gertrudis Nivellensis, cujus nominis gloria est diffusior, quam tota Gallia? His cultoribus fidei Dominum messis rogantibus, ut in multam messem multos operarios mitteret, peregrinos operarios direxit a transmarinis partibus Bertuinum, Ettonem et alios, Foillanum cum fratribus suis Ultrano et Furseo; ex quibus Foillanus Fossense cœnobium fundavit et martyrio suo sacrauit (979).

4. Prævidit vero divinæ dispensationis oculus, ne inter tot et tales viros dilecto suo Theodardo deesset locus, in quo et ipse, erecto fornice triumphali, victorias suas depingeret, et spolia de hostibus capta affigeret. Sigebertus post patrem suum Dagobertum regnans in Austria, potentiam regalem honorificabat affectu divinæ religionis, ut probaret non esse otiosum, quod Deus de eo ostenderat, miraculum. Nam cum sanctus Amandus catechizaret eum, vix quadraginta dies a nativitate habentem, finita oratione, cum nemo circumstantium responderet Amen, aperuit Deus os ejus, et, cunctis audientibus, clara voce respondit: Amen (980). Hic Deum adoptans sibi rerum suarum hæredem, duodecim constituit monasteria; sed in fundando Stabulensi cœnobio impensius instabat, cooperante sibi majore domus Grimoaldo in ædificando monasterio in loco qui di-

(978) Post Lotharium II anno 628 mortuum regnavit ipsius filius Dagobertus I usque ad annum 638, quo ineunte obiit. Mortem Dagoberti Sigebertus in Chronico perperam illigat anno 645.

(979) Plerosque sanctos hoc numero memoratos dederunt majores nostri; Furseum ad diem 16 Januarii, Aldegundem ad 30 ejusdem, Gertrudem ad 17 Martii, Waldetrudem ad 9 Aprilis, Ultanum ad 1 Maii, Landelinum ad 15 Junii, Ettonem ad 10 Julii, denique Vincentium ad 14 ejusdem mensis. De Foillano agetur ad 31 Octobris, de Bertuino ad 11 Novembris. Ex monasteriis, quæ Sigebertus eodem hoc numero sub Dagoberto I condita fuisse scribit, nullum est, cujus primordia tuto credas anteriora esse morte istius regis seu anno 638 ineunte: imo fere ausim dicere, tot errores commisisse Sigebertum, quot hic asserit monasteria sub dicto rege fundata fuisse.

A citur Malmundarium. Hi, communicato consilio cum Remaclo Tungrensium episcopo et Cuniberto (981) Coloniensi episcopo, ad quorum diœceses loca illa appendebant, nullum magis Theodardo idoneum invenerunt, quem locis illis præficerent, ut superponeret spirituale fundamentum in summo angulari lapide Christo Jesu (Ephes. II, 10).

5. Theodardus vero sciens quod onus, non honor, imponitur præesse nescienti, malebat esse quam vocari abbas, ut, omnia omnibus factus, omnes lucrificeret. Postremo talem se exhibuit, ut a regno et ab ecclesia merito diceretur ei: Major est sapientia tua et majora opera tua, quam rumor quam de te audivimus. Remaculus pro regimine Tungrensium episcopatus paterna quidem sollicitudine laborabat, sed hoc eum male habebat, quod male sibi responderent proventus fructuum. Unde pertæsus laborum, recur-rebat animo ad portum solitariæ vitæ; unde a rege Dagoberto (982) extractus, navim Ecclesiæ suscepserat regendam. Regem Sigebertum adit, et impossibilitatis suæ causas præterdens, missionem sibi dari, et ecclesiæ canonica auctoritate pastorem substitui petit. Res a palatio ad Ecclesiæ judicium deferuntur. Ecclesia palatio assentitur. Remaculus onere episcopalis sarcinæ expeditus, et de naufragio mundi se enatasse lætatus, portum Stabulensis cœnobii expe-tiit, et contemplationi vacans, habitavit secum. De episcopo substituendo in commune facta deliberatione, ad Theodardum recurritur, et ex omnibus solus placet, qui digne omnibus præesse debeat.

C Quia enim, secundum Apostolum, bene ministraverat, bonum gradum sibi acquisierat (983) (1 Tim. III, 13). Pari ergo consensu Ecclesiæ et palatii et unanimi applausu cleri et populi Theodardus electus, et a Cuniberto episcopo in episcopum consecratus, præsedet Ecclesiæ Trajectensi vicesimus octavus a Materno (984) primo Tungrensium episcopo.

6. Qui quoniam sicut de virtute in virtutem ibat, ita de honore ad honorem promotus erat, pro speculo præferebat in animo suo Paulum apostolum, qui qualis debeat esse episcopus, viva adhuc voce eloquitur. Hoc magisterio, quia se omnibus conformabat, omnium affectus in se transferebat: et quamvis omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus

D

(980) De S. Amando actum fuit ad diem 6 Februarii, ubi in ipsius Vita a Baudemundo discipulo conscripta cap. 4 num. 17 idem miraculum refertur; quod Sigebertus Gemblacensis etiam narrat in Vita S. Sigeberti regis ad 1 Februarii edita cap. 2 num. 5, uti etiam in Chronico ad annum 633; sed illud triennio citius contigisse tenendum est.

(981) Martyrologio Romano inscribitur ad diem 12 Novembris.

(982) In suo tamen Chronico Sigebertus S. Remaculum post mortem Dagoberti I episcopum Trajectensem anno 646 ordinatum fuisse scribit. Utrobique aberrat; nam sanctus ille præsul non prius in cathedra Tungris Trajectum translata sedere cœpit, quam anno 650 vel sequente.

(983) In ms. Rubæ Vallis hæc adduntur: et in pauca fidelis, dignus erat super multa constitui.

(984) De eo agetur ad 14 Septembris.

erat. *Potens erat exhortari in doctrina sana et contradicentes redarguere* (Tit. 1, 9); quia quod docebat verbo, ostendebat exemplo. Præcepto enim et exemplo Domini Jesu, quia major erat omnium, erat omnium servus et minister: ante omnium indutus *armaturam Dei, succinctus lumbos suos in veritate, indutus loricae justitiæ, calceatus pedes in præparatione Evangelii pacis; galea salutis et scuto fidei et gladio spiritus, quod est verbum Dei, munitus confortabatur in Domino et in potentia virtutis ejus, ut posset stare adversus insidias diaboli, et debellare spiritualia nequitiæ in caelestibus* (Ephes. vi, 10). Quem urgebat instantia sua quotidiana, sollicitudo scilicet omnium ecclesiarum; nihil remissi patiebatur, nullum loem dabat desidæ, sed nocte ac die salutem suam operabatur. Attendens etiam quod Deus per Ezechielem prophetam comminatur pastoribus, *qui semetipsos et non regem Dei pascunt* (Ezech. xxxiv, 2); pascibat gregem Dei secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed voluntarie; non dominans in clero sed forma factus gregis ex animo (I Petr. v): tu cum veniret princeps pastorum perciperet immarcescibilem gloriæ coronam.

CAPUT II.

Instruit S. Lambertum; pro recipiendis rebus ecclesiasticis regem adit; ab iniquis earum possessoribus martyrio afficitur

7. Lambertus bonæ indolis hoc tempore in bonam æmpe adolescebat, quem pater ejus vir illustrissimus Aper commiserat viro Dei Landoaldo (985), Amandi episcopi archipresbytero, ut ejus pueriles annos disciplina regulari et doctrina liberali imbueret. Pater gaudens, filium rudimentis utriusque scientiæ a Landoaldo ad votum suum esse initiatum, commisit eum etiam Theodardi magisterio, ut quo amplius de multorum hauriret scientia, eo ampliori proficeret gratia. Qualiter argentum melioratur, quando ab aurifæ deauratur, taliter Lambertus naturalis ingenii argento resplendens, dum ex addito Theodardi magisterio melioratur, quasi ex superposita auri materia amplius decoratur. Theodardus in seipso expertus, *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (Rom. viii, 28), gaudebat omnia prospere sibi cedere, et laborem suum bonus fru-

(985) Hunc sanctum dedimus ad 19 Martii.

(986) Hoc numero non solum falsa, sed etiam sanctis injuriosa obtrudit Sigebertus Gemblacensis. Doluisse ait S. Theodardum, quod partim ex majorum suorum negligentia acciderit, ut magnam possessionum suarum jacturam fecerit et nullis annis tulerit Ecclesia Trajectensis. Quo vero difficilius intelligas, illos culpa omni vacasse, bonorum sacrarum alienationem iisdem notam fuisse suppunit, et tamen ex per triginta circiter annos, nullum pro Ecclesiæ Dei jure repugnasse vel saltem reclamasse pronuntiat. Tantæ dissimulationis causas, quas subjungit, non omnem penitus, ut consideranti patet, abstergunt negligentia nimisæque animi dejectionis maculam, quam prius S. Theodardi decessoribus asperserat. His S. Landoaldum archipresbyterum accenset, quem vicariam per novem annos Ecclesiæ Trajectensis curam gessisse ait, postquam S. Amandus abdicasset episcopatum, Da-

ctuum proventus alleviabat. Cum ergo multa per Dei gratiam et suam industriam restauraret; hæc eura eum remordebat acrius, quod passiones ecclesiæ suæ a domesticis hostibus et iniquis raptoribus direptas noverat, et multo jam tempore ab ecclesiæ alienatas jure in jus iniquorum cessisse.

8. Hoc accidisse dolebat ex nota temporum et majorum suorum negligentia: ex nota temporum, quia securitas ex longo pacis otio contracta multos a respectu divini timoris averterat, et ex rerum affluentia irrepserat bonorum morum negligentia, et cessantibus externis bellis, intestinis bellis animorum periclitabantur. Inde passim contra Ecclesiam Dei dominante injustitia, quæ semper primos impetus exerit contra bonorum innocentiam, non optulabatur Ecclesiæ Dei alicujus justitia, nulla ei principum patrocinabatur potentia. Hic dolor non parvus Theodardo præsulî incumbebat, Trajectensem Ecclesiam magna possessionum suarum quantitate esse mutilatam, et per triginta circiter annos nullum pro Ecclesiæ Dei jure repugnasse vel saltem reclamasse. Amandus enim, cujus sanctitas paucis laudari non debet, pro eo quod regem Sigebertum baptizavit et de fonte suscepit, coactus est Dagoberti regis precibus ut, Joanne episcopo defuncto, episcopatum Trajectensem susciperet. Sed, irruentibus undique in Ecclesiæ navim tempestatum periculis, cogitans quod ait Apostolus, *quia nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* (II Tim. ii, 4), post triennium, episcopatu relicto, in portum optatæ quietis se recepit. Cujus vices Landoaldus archipresbyter suus opportune per novem annos exsecutus, pro ecclesia stare non potuit, quia nihil pontificalis juris habebat. Ea omnia raptoribus opportuniora erant. De Remaclo, quia non poterat brachia tendere contra torrentem inundantium malorum, Theodardus suis oculis et auribus credebatur (986). Ipse suscepto Dominicæ navis gubernaculo, inconstantia notam timebat, si periculis impulsus loco cederet.

9. Ne ergo diutina injustitiæ impunitas amplius inolesceret, accinxis se viriliter et stans pro castris ecclesiæ clamare non cessabat: quasi tuba exaltans vocem suam annuntiabat populo scelera eorum, et

D

goberti regis, anno 608 mortui, precibus susceptum. Certo falsa hæc sunt: nam S. Remaclo anno 650 vel seq. proxime successit S. Amando, quem exeunte anno 649 sedisse constat, neque diutius quam fere per triennium sub S. Sigeberto rege præfuisse. In eodem num. 27 et seqq. probavi, anno 668 vel 669 passum fuisse S. Theodardum, quod Sigebertus in Chronico perperam anno 658 contigisse asserit. Tam in nostra quam in aberrantis Sigeberti sententia 30 anni non effluerunt inter sancti nostri martyrium et obitum S. Joannis Agni. Itaque et hic adjungendus est SS. Amando et Remaclo, quorum negligentia nimisæque dissimulationi aperte imputat idem Sigebertus, quod S. Theodardus ecclesiam magna possessionum parte spoliatam invenit. At unde auctor iste didicit, id memoratis sanctis episcopis vitio dandum esse? Certe anonymus Vitæ S. Theodardi scriptor nihil habet, ex quo illud extundi possit. His omnibus, inquit supra

raptoribus peccata eorum. Quasi aquila stans super domum Dei acumine oculorum versutias iniquorum prævidebat, et unguibus se defendebat. Et quia erat ei integritas vitæ, et verbum sanum et irreprehensibile; is, qui ex adverso erat, reverebatur eum, nihil habens mali de eo dicere. Tutabatur eum contra omnes favor Sigeberti (987) regis, qui amator divinæ religionis oculos habebat columbinæ simplicitatis. Quo defuncto, regnum Austrasiæ, quod tenuerat, dedit frater ejus Clodoveus filio suo Hildrico (988). Tum vero omnis malitia et injustitia in regno prævaluit, et contra Ecclesiam gravis domesticæ tempestatis turbo intonuit. Theodardus autem, quia mercenarius non erat, non fugit a facie luporum; sed pro ovibus suis constantius ex adverso stetit. Et quia pastor essentialiter bonus dixerat: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joan. xv, 13); nec in hoc surdus auditor fuit, paratus pro ovibus animam ponere.

10. Sed ne quid inexpertum relinqueret, deliberat regem Hildricum adire et ante eum super injuriis ecclesiæ illatis legaliter expostulare, si forte per censuram regalem ecclesia possessiones suas reciperet: et divinitus edoctus a mentis suæ oraculo, imminere sibi tempus passionis, disposuit domui suæ, et omnibus ultimum vale dicens, ovesque suas illi commendans qui sibi illas commendavit, duce mentis constantia, cum paucis iter arripuit. Porro filii Belial, qui præ duritia impoenitentis cordis thesaurizabant sibi iram, nullo modo potuerunt adduci ad aliquam respiciendi viam. Qui scientes, quia in nullo sibi responderet justitia, si de præsumptis rebus Ecclesiæ coram palatinis ageretur controversia, mala malis accumulabant, et ex desperationis periculo de morte innocentis præsulis tractant, et iter ejus diligenter explorant. Vir sanctus justis propositis tenax, quem armabat vivus et efficax sermo Dei dicentis: *Nolite timere eos qui occidunt solum corpus* (Matth. x, 28), jam diocesis suæ terminos longe excesserat, et in pago, quem Alisatiam vulgo dicunt, bonis adhuc proventibus gradum fixerat; et ecce cuneus inimicorum Dei de insidiis emergens,

cap. 4 num. 8, ex ordine prosecutus, rebusque pariter fideliterque supputatis, compertum est, quosdam fundos a suis patribus minus juste obtinuisse. Hac vero cura pro male multatis ecclesiæ possessionibus infra sui arcana cordis recursans, dubitare cepit, quid mallet, utrum, ut nactus est, sineret permanere; an super hoc negotio pergeret ire aures regias compellere. Tandem in Domino protectore confusus, neque metuens, quid faceret ei homo, stetit sententiæ, ad Childericum II Austrasiæ regem profectus et in itinere cæsus fuit. Ex data anonymi relatione et ex eo, quod Childericus 6 Septembris anni 667 Trajecti in suo palatio versatus fuerit, satis colligitur, sanctum nostrum præsulem nonnisi post dictum diem et annum comperisse, bona ecclesiæ suæ ab iniquis possessoribus detineri. Pro officio suo haud dubie citius ea repetisset, si citius illud ipsi innotuisset. Idem præsumen-

arrectis lanceis, in necem innocentis proruit. Illo munitus tuto patientiæ clypeo, eos ad pacis bonum invitare volebat; sed quia non erant filii pacis, pax, non inveniens in eis ubi requiesceret, ad amicam pacis reversa est. Ut lupi agnum impii circumstantium, illumque oculos ad cælum tollentem et pro eis orantem exemplo Jesu in cruce pendentis contumeliis afficiunt, humi prosternunt; et quia nequit iram explere potestas, caput sancto oleo perunctum in frustra secant, corpus sanctum membratim dilaniant.

11. Terra quidem sic data est in manus impiorum; spiritus autem ab omni terræ rudere excoctus per ignem passionis et ut aurum in fornace probatus rediit ad Dominum, qui fecit illum. Fides nimirum, quæ protomartyri Stephano aperuit cælos, ut videret Jesum a dextris Dei stantem (Act. vii, 35) ad auxiliandum sibi, hæc quoque Theodardo martyri cælos aperuit, eumque ferentem stigmata Jesu in libro vitæ cum martyribus ascribi fecit. Deus, qui notavit incredulitatem Judæorum, quando dixit: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis* (Joan. iv, 48), notat nostram quoque incredulitatem, qui merita Deo placentium non æstimamus ex virtute operum, sed ex ostensione signorum: signa enim non faciunt hominem beatum sed eum beatæ vitæ fuisse ostendunt, et ex novitate rerum nos ad venerationem sanctorum adducunt. Ecce Theodardus, qui fuerat organum Spiritus sancti ab impiis interceptus, jacebat quasi vilis et despectus, et quasi percussus a Deo et humiliatus. Sed divina pietas totum de eo scandalum hominibus abstulit, dum ad testimonium sanctitatis ejus evidentia signa ostendit.

CAPUT III.

Mulier cecitate punita et visus ei redditus; excoctus a frequente populo celebratus; miracula in loco primæ sepulturæ corpus inde avectum et Leodii depositum.

12. Puer e famulatio sancti præsulis, qui solus, cæteris in fugam versis, excubabat ad corpus examine, dolens esse disjecta a se beati corporis membra, nitebatur ut ea quoquo modo uniret: et membrum quidem membro aut partem parti coaptans,

dum est de S. Remacio, qui, cum S. Sigebertum regem sibi addictissimum nactus esset, quemadmodum beneficia, quibus eum cumulavit, testatum faciunt, alienata facile bona recuperasse. Neque aliter sentiendum de S. Amando, qui a Martino PP. I liberationem ab onere episcopali efflagitans, ne verbo quidem mentionem fecit de rebus ecclesiæ suæ injuste occupatis, sed corruptos tantummodo cleri mores attigit. Etsi forte a S. Joanne Agno minus juste fundos aliqui acceperint, ac dein mala fide possederint, non ideo tamen sanctus ille culpandus est; nam fraude circumveniri potuit, quam tandem detexerit S. Theodardus.

(987) Sanctus noster non sedit sub rege Sigeberto, nisi forte brevi admodum tempore.

(988) Post Clodoveum II Francorum monarcha factus est ejus filius Clotarius III, qui Austrasiæ regnum fratri suo Childerico II cessit anno 660.

non habebat unde ea colligaret. Nemp̄ inimici justitiæ scelere perpetrato omnes etiam sarcinas diripuerant. Quod solum potuit puer fecit, et quotquot membra unire potuit insitis suis colligabat. Cum adhuc ei suæ non sufficerent institiæ, cœpit animo deficere, et multa secum revolvens, ex consilio animi sui villam quæ proxima erat petiit, sperans Dei auxilium sibi non defuturum : nec spes eum fefellit; nam inter eumdum offendit mulierculam, in cura pasceendarum ovium occupatam et nendo diducentem de colo fila. Mulierem compellat, et sibi fila dari supplex postulat, et cur postulet causam dicit; remque omnem ordine pandit. Audiens illa execrandi sceleris acerbiter, primo horrescens stupuit. Deinde humanitatis affectu pene ad lacrymas adducta : Quod petis, inquit, o puer, libens darem, sed est certa causa ut denegem. Matrifamilias quippe, cui ancillor, diurnum pensum debeo; quod si fuerit minoratum, non impune feram, nec damnum effugiam. Dixit, et animi compassionem præponens timori, dedit voluntarie fila petenti.

13. Compos voti puer repedabat quantocius; et ne eum pigeret laboris, majorem voto consolationem accepit divinitus. Invenit namque duo luminaria ad caput et pedes martyris altrinsecus lucentia : Quis non miretur tua, Christe, magnalia? Quia Theodardus lux in Domino fuerat, et ut filius lucis ambulaverat; tu lux vera, omnem hominem illuminans, obsequium luminis per angelicum ministerium procurasti exsequiis illius, quem de mundi tenebris ad veram æternamque lucem vocaveras. Hoc miraculum majori miraculo virtus divina confirmat, ut citius et diffusius nomen et meritum martyris innotescat. Mulier, quæ pensum suum pro obsequio illius minoravit, vesperi revocatis ad caulas ovibus, pensum diurnum dominæ reddidit. Quod quia minoratum sensit domina, fraudis ancillam arguens, caput illius gravi ictu percussit. Sed Dei pietas ancillam fraudis excusat : domina enim subita oculorum cæcitate percussa exclamat cum ejulatu ad famulam, exclamat et famula suam miserando dominam. Res publicatur per familiam; fama rei totam villam facit attonitam. Ancilla coram cunctis causam cæcitatæ illatæ exponit, et ut culpa fiat venialis hortatur ut præsulem sibi reconciliet, ut lumen, quod offensa sibi abstulerat, impetrata a Deo veniat, restauret.

14. Cogit dominam angustia, ut verbis ancillæ credula consulat suæ miseræ. Duce ancilla, venit domina ad locum ubi jacebat corpus venerabile : quod ita videre disjectum erat omnibus miserabile. Domina pro cæsa injuste ancilla culpam fatetur, et ut mereatur impetrare veniam votis et donis placat sancti martyris gratiam. Quando fuit difficile Deo exaudire preces miserorum fideliter ad se clamantium? Mulier, impetrata venia, gaudet redivivo lumine, et videns membra sancti corporis suis filiis

A colligata, agnoscit tandem quantum peccaverit quæ ancillam innocentem et sancto martyri devotam percusserit. Fletur ab omnibus præ lætitia, Deo laudes, Deo gratias clamantibus cunctis : crescit debita martyri reverentia; fama volat per totam viciniam; discurrit longius per totam quoque provinciam. Quaquaversum oculos flecteres, concurrentium turbas cerneret. Materfamilias, quæ causa et testis erat tanti miraculi, totam se rejiciebat in gratiam sancti martyris, verbo et exemplo suo invitans omnes ad obsequium celebrandi funeris. Docebat rerum vicissitudo dolere pro extraneo; at insita homini naturæ pietas eliciebat et lacrymas. Quis enim posset videre sine lacrymis quod etiam sepultura egeret vir apud sæculum tantæ quondam nobilitatis, tantæ in Ecclesia dignitatis, tantæ apud Deum sanctitatis.

15. Instatur ergo ab omnibus, ut decenter justa sepulturæ expleantur. Isti vulnera mollibus pannis exsiccant; isti vestes sanguine sancto infectas ad sui patrocinium reservant; membra satis desleta in gestatorio ponunt, et pretiosa velamina superponunt. Materfamilias locum sepulturæ condicit, et juxta suum condictum in loco qui dicitur Nec (989), tumbam disponi facit. Levato corporis loculo, nunc isti, nunc illi gaudent succedere vicissim oneri corporis ferendi. Alii vero præcedendo planas vias bajulis ostendunt. Cum tanta omnis ordinis et ætatis et promiscui sexus frequentia, cum tali humanitatis et devotionis reverentia celebrantur sancti martyris exsequiæ, et corpus honorifice tumulatur. Jam lacrymas omnium ea causa repressit, quod gaudendum sibi esse credebant, se tanti apud Deum haberi, quod insperato eis patronum tanti meriti mississet, qui sibi contra omnia adversa præsidio vel remedio esset. Coeunt undique infirmorum agmina, per merita novi martyris sperantium consequi a Deo morborum medicamina. Quot ibi pietatis opera, quot sanitarum beneficia, quam frequentes cæcorum illuminationes, quot febricitantium curationes ibi provenerint per Theodardi patrocina, testantur multa paralyticorum subsellia et plurima rerum monumenta, quæ pendent ibi ab incolis affixa, ut per hæc recenseat memoria posterorum, quanta ibi per nomen Theodardi claruerit gratia Dei.

16. Fama longe lateque evagando subintrat Wagonum urbem, quæ nunc Wormatia nuncupatur; et postquam popularium aures et linguas multo implevit susurrio, ad ipsum quoque urbis præsulem viam sibi fecit. Præsul, excessu beati Patris audito, post longa ab imo pectore ducta suspiria diversus sibi agitabatur : namque tristabatur et lætabatur. Tristabatur propter perpetratum intra suam diocesim immane scelus; porro lætabatur propter colatum cœlitus diocesi suæ patrocinium novi martyris. Progressa ulterius fama, attingit urbem Spiram,

quam antiquitas Nemetum appellabat; nec subtraxit a pedem ab urbe Argentina, quam Strazborch nominat Teutonice lingua. Totam regionem, quam alluit Rhenus, perlabitur fama vento velocius; nec celerius aut longius defluit unda Rheni, quam decurrit fama hujus rei: nec citerioris ripae spatio contenta vagari, Germaniae terminos utrinque attingit. Wangionum praesul prae cunctis super hac re suspensus, invitatus ad se vicinarum urbium praesules, convocatus totius provinciae primates et optimates; quid faciendum sibi sit super hoc verbo, quod Dominus fecit et ostendit eis, eorum consilio committit, liceatne sibi corpus sancti praesulis amovere ab indigniori loco, et ad majorem ecclesiam transportare. Facile est eo transferre consilium, ubi in unum transpirat voluntas omnium. A communi consilio unum concipit assensum devotio omnium, ad majorem martyris gloriam corpus ejus esse inde transferendum.

17. Die ad hoc conducto ab omnibus concurrunt, et numerus confluentis populi non erat certior numero stellarum caeli. Jam se accingebat operi, jam tumulus sancti martyris debebat aperiri. Sed non est ratio, non est consilium contra Dominum (*Prov. XXI, 30*), quia natura rerum, militans pro Domino rerum, obsistit ipsi obsistentibus. Caelum subito inhorruit, et horrore suo terram tremefecit; praenuntiant tempestatem praecurrentia ventorum murmura; praestringit oculos praesens fulgurum coruscatio, aures et animos omnium exterrant tonitrua solito graviora; prorruit tam procellosa nimborum inundatio, ut, si fuisset diutina, posset sufficere faciendo diluvio. Tot rebus praesentem mortem intentantibus, diffugerunt omnes; desistunt ab incepto, quod de corde suo faciebant; super quo quia os Domini non interrogaverant, se contra Deum sensisse intellexerunt. *Quis unquam consiliarius Dei fuit? (Isa. XL, 13.)* Ut hoc quoque miraculo longe lateque claresceret Theodardi gloria, de longe et late tot populorum millia in unum contraxerat, ut dum omnes unius merita praedicarent, per nomen ejus benediceretur ab omnibus Deus.

18. Trajectenses certificati de nece sui antistitis, ostendebant ex quantitate sui doloris, quo amore erga eum ferrent. Insidebat enim altius in corde cunctorum pia ejus paternitas; recurrebat ad eos magna patris pro ecclesiastica utilitate sedulitas, pro qua usque ad sanguinem restiterat inimicis. Sua cuique causa aderat, pro qua de morte praesulis singulariter plangere habebat. At Lambertus, qui, vivente Theodardo, erat spes altera Trajectensis Ecclesiae, ex proventu bonae indolis eo pervenerat ut, defuncto praesule suo, tota ecclesia in eum inclinata recumberet. Hic plus omnibus mortem magistri deflebat, quia plus omnibus magister eum amaverat. Sed post vulnus doloris inflictum cordi, assumens scutum constantiae, totus ad hoc ferebatur ut saltem corpus magistri reciperet. Longam viam celeri voluntatis volatu emensus, venit ad lo-

cum, ubi corpus defuncti patris peregrinabatur. Ubi postquam solvit lacrymas, quas debebat filius patri, pandit incolis terrae causam sui adventus, et petit, ne quis eorum suo desiderio contradicat de referendo corpore patris. Uno omnium ore contradicitur Lambertus; conclamabant enim omnes esse suum jure Theodardum, quem sibi pro patrono Deus ultro miserit, quibus per eum tot miracula ostenderit, et magno rerum miraculo vetuerit, ne ab episcopis provinciae corpus sanctum alio transportaretur.

19. Ita Lambertus impoſ voti Trajectum redit, ut cum clero et populo ea de re agat. Clerus vero et populus totius pondus rei Lambertus imponit. Lambertus alia via vincere aggressus, multos sumptus et commeatus viae apparat, multum auri et argenti et aliarum specierum congregat, et jactans spem in Domino, optatum locum repetit. Itaque indignae pro tam celeri ejus reditu suspensi, excipiunt eum favorabili affectu, et ex vultu et habitu ejus attendentes, quae reverentia deberetur ei, officiose illi adhaerent. Lambertus vero eos pietatis affectu sibi conciliat, causamque viae eis ingeminans, addit preces, ut corpus Patris sui non ultra sibi denegent, dicens, absurdum esse patrem filiis et episcopum civibus denegari; sufficere eis quod terram eorum sanguine suo consecraverit; non defuturum ipsis sancti Patris patrocinium, quem tanti habuerint, ut honorifice tumularent. Jam rigor eorum flectebatur, quia vir angelicus suo mellifluo ore eos mollierat. Quos ut amplius ad animum suum attraheret, aperto suae largitatis sinu, singulos eorum honorat donis competentibus; nec ab invalida plebe manum suam retrahit; et senibus et pueris singulos, praegnantibus vero mulierculis geminos porrigit nummos. Tali affectu et industria victos, ut eos fecit esse suos, pro libitu suo usus est eorum cordibus.

20. Igitur illis jam non obsistentibus, sed ad omnia officiantibus, amabile Patris corpus tulit, et cum hymnis et laudibus revexit, et in villa publica Legia tumulavit cum honore, qualis decebat martyrem. Quis non videret hic Dei dispensationem? Operabatur in Lambertus Dei providentia, quando praedestinavit decorari Legiam tumulo Theodardi: quia enim Lambertus ibi designatus erat locus passionis, et ipsa Legia per Lambertum in urbem ampliari et episcopalis sedis honore habebat exaltari, noluit Deus longe a se disjungi tumulo, quos solos a numero Tungrensium episcoporum sibi aequales per martyrii gloriam praevidebat, aequales fore etiam per meritum gratiam. Praeripuit tantummodo Theodardus Lambertus, ne primus in hac ecclesia esset martyr, praeripuit Lambertus Theodardo, ne solus in hac ecclesia foret martyr. O te, Legia, felicem! quorum pari decoraris martyrio, eorum pari ante Deum adjuvaris patrocinio. Nos Deum magnificemus per sanctorum suorum gloriam, ut sanctorum meritis illius impetremus gratiam, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.